

zbirališča tajnih družčin in kako preganjamo in kaznujemo ljudi, o katerih bi menili, da so pošteni. Ostro bomo nastopili po volji in naklonjenosti bogov, katere so hoteli zarotniki strmoglaviti, a je poslal nad nje Jupiter Optimus Maximus strelo v obliki slučaja, ki jih je razkril, da jih zadene kazen in jih zatremo. Senat je poveril meni in mojemu kolegi to nalogo in izvršila jo bova. Toda tudi vi storite svojo dolžnost, kviriti. Vsak naj na svojem mestu — po navodilih in naročilih — pomaga, da zahrbtna prekanjenost krivcev ne povzroči še zadnji trenutek kaj zlega!»

Postumius je končal in se umaknil med senatorje, a na njegovo mesto je stopil kurulski edil in razglasil zbranemu ljudstvu senatove sklepe in dodal še posebne določbe konzulov:

«Če kdo izmed ovadenih ubeži, se mu določi dan, da se vrne; ako bi se ne vrnil in ne zglasil, se odsoten obsodi. Onemu, ki bi bil v času ovadbe izven Italije, se določi daljši rok.»

«Nihče ne sme v svrhu pobega ničesar prodati niti kupiti in nihče ne sme begunca ne vzprejeti ne skriti ne kako drugače mu pomagati.»

«Dobro, dobro!»

«Živela konzula, živel senat!»

«Prav je tako!»

«Na delo, na lov za zločinci!»

«Ne eden ne bo ubežal!»

Množica zborovalcev se je razgibala in razvnela in Forum je v popoldansko uro odmeval ogorčenje in sveto jezo in z dvignjenimi rokami so zagotavljali konzuloma, ko sta odhajala v spremstvu liktorjev, da so jima ob vsaki uri vsi na razpolago in v službo, želeč oteti domovino pogube in propasti.

Po mestu pa sta šla tačas že skrb in strah in družno trkala na vrata ter zahtevala svoj tribut...

(Dalje prihodnjič.)

Janko Samec: Mož z liričnim poslom

(Groteska)

Ne nameravam začeti svojega kramljanja z opisovanjem sanjavih, v daljo uprtih oči, ali pa dolgih, svetloplavih kodrov, vihrajočih v božanju večernih vetrov; niti ne bom čaral pred vas bedne mahedravnosti širokokrajnih klobukov, poveznjenih čez zamišljena čela, ki se svetijo kakor v božjem navdahnjenju iznad siromašne ogoljenosti rjavih žaketov, pod katerimi neutrudno bijejo junaška srca za slavo in veličino vesoljnega človeštva prihodnjih dni!

Ne! Vse to so stvari, ki jih vidite sami dan za dnem po živahnih ulicah naših prelepih mest in ste jih tedaj siti do grla, ker je resnica povsod le ena in ista in je: Bog nas varuj v našem življenju kisljih obrazov in poezije navdahnjenih historij. Kajti to je svet, ki ga danes niti pes na cesti ne povoha več, in ni tedaj čisto nobene škode, če stopi na junaški mejdan naša budna slovstvena kritika in mu v vseh tonih in registrih zapoje zaslužen *chanson funèbre*.

Pa je vendar moj mož lirik, dà, celo velik lirik, kakor sem v svojo večno sramoto bil spoznal ondan, ko me je, Bog vedi odkod, zaneslo spet enkrat v našo prelepo štajersko metropolo. Kakor sveti Peter v nebesih skesano dušo, tako me je sprejel pri glavnem vhodu železniške postaje s stereotipnim, a zato tembolj veljavnim »čevlje čistit« ... »Schuh' putzen« ... In so se moje zbegane noge, ko da so pijane od vabljivega ritma njegovega glasu, kar same zapotekle iz gneče mimobrzečih sopotnikov in sem obstal pred njim kakor ukovan.

On pa mi kakor star znanec pomenljivo pomežikne, se spusti, zadovoljno mlaskajoč z jezikom, pred me na kolena, porine z levico predse par ogoljenih suknenih cunj, potisne med nje ščetinasto krtačo in meni zaupljivo: »Katero najprej, gospod?«

Kakor stroj sem položil levo nogo na leseni podstavek na tleh, on pa si je še krepko pljunil v dlani in sva začela s svojim poslom.

»Leva, ta je od srca; zato prva in bolj razvita,« je momljal v brke in potegnil parkrat po zaprašenem usnju. A je na mah spet obstal, uprl vame hudomušne oči in vprašal: »Ne prihajate od daleč, kaj ne?«

Odgovoril mu nisem.

Pa je sam zaključil: »Od tam preko... izza meje... od lepe ženske, kali?«

Zdrznil sem se, ker je bil zadel pravo, a sem vendar molčal. In je potegnil še parkrat po čevlju ter si odvrnil, ko da se meni sam s seboj: »Kaj ti mari tuja skrivnost? Svet je okrogel in je treba, da pleše.«

»I, seveda,« sem mu pritegnil, a ni bilo od nikoder več besede. Le širokoplečati hrbet njegov se je pod menoj krivil, ravnal, bočil, zvijal in napenjal in je sukno veselo opletalo okrog mojih nog, ko da sem prehodil v blatu in prahu širokih cesta polovico svojih življenja dni!

»Treba je, da se svetijo ko govnačev zadek,« je naenkrat pretrgal molk, »da ne bo greha v hiši in ne razveže človeška roka tega, kar je zavezal sam sveti Luka, naš veseli patron.«

In je mož spet pogodil pravo, da sem se čudil, odkod mu dobri nos.

Menda je uganil mojo skrb kali, ker je zakrenil spet pogled nâme in, skrbno božajoč s šapasto roko po čevlju, razodel svojo misel: «Eh, da! Tudi šolen ima svojo dušo, gospod moj! Tako vam pravim. Gleda in vidi, čuje in sliši ter včasih tudi govori, čeprav je mrtva stvar. Vi tega ne veste, zato ne verujete; jaz pa sem videl in spoznal. Ej, koliko življenja skrivnosti je šlo skozi te široke, hrapave roke! Koliko greha, slasti in grenkobe so zbrisali ti prsti! Kajti na vsakem prašku, ki je obvisel kdaj skoraj neopažen na izhojenem usnju tisoč in tisoč čevljev, ki sem jih videl v svojih dolgih letih, sta se križala luč in senca človeškega življenja. In je bila luč včasih tako svetla in je bila senca tako črna, da bi jo morale videti človeške oči, a je vendar niso uzrle, ker so za to življenje slepe že od rojstva.»

Odložil je sukno, vzel mazilo in ga v okornih gibih razmazal po čevlju.

«Ondan je bil zaklal tam v predmestju norec svojo babo, ker mu je bila odrekla groš za požirek žganja. Obležala je na tleh v mlaki krvi, ki se je bila sesedla okrog nje v taki množini, ko da so zaklali za koline par debelih prascev. Glava, roke in noge, obleka, perilo in čevlji, vse je potonilo v sesedeni brozgi krvi, ko da bi plavalo v samem Rdečem morju in je bil mož od tega ves obupan. Ne morda zaradi zaklane ženske ali zastran vedra krvi, ampak le zaradi žganja, ki je bil o njem uverjen, da ga ne okusijo nikdar več njegova usta. Prebrskal je bil namreč že vse omare, pretaknil vse predale in lonce v hiši, a ni našel nikjer ni počenega groša. Pa se je bil domislil, da bi utegnil kaj prodati na brzo roko, da si z izkupičkom poplakne večno žejo v grlu.»

«Ugibaj sem, ugibaj tja in je bil sklep storjen. Zaradi uboštva so bile omare prazne, predali so zijali v strop ko lačna usta. Nikjer stvari, ki bi se mogla s pridom spraviti v denar! Kaj naj stori tedaj? Lotil se je ubite ženske, a ker je bila vsa njena obleka do zadnjega koščka perila zaznamovana in se krivda ni dala več zbrisati, ji je hijena potegnil z nog nove šolne. Lepo jih je izmil, da so se svetili, ko da so pravkar prišli iz mojstrovih rok. Potem pa hajdi z njimi v starino. Jud mu je dal zanje par grošev in s tem Judeževim drobižem si je utešila žival grlo, in si pomirila vest in dušo še v tistem usodnem večeru.»

Zgrabil je za krtačo in sunkoma vlekel z njo zdaj po levi zdaj po desni strani čevlja, da se je začel svetiti ko nanovo očiščena vest.

«In se je zdelo v prvih dneh, da bo ostala zadeva zakrita, ker se je lisjak znal predobro pretvarjati pred svetom in ljudsko

sodbo, a so ga izdali končno vendarle — čevlji. Prav za prav ga je bil iztaknil pes, ki ga je bila oblast spustila za njim v sled. Žival je ovohala žival in so našli starinarja, pri njem usodne čevlje in končno še njega samega, ki niti več tajil ni. Na sodišču je povedal, kako in kaj, vse, prav vse. Nič se ni branil, ne izgovarjal, ampak je le z neko grozo v očeh strmel v lepo izmite, skoraj nove ženine čevlje na sodnikovi mizi, ki so kričali in govorili o vsem, kar se je bilo dogodilo, bolj živo in glasno ko sto najverodostojnejših prič. Ni sicer še prav razumel, kako se je zgodilo ono čudo, da so čevlji, mrtvi čevlji nenadoma spregovorili, ali obtožba je bila tako jasna in glasna, da ne bi pomagalo nobeno pretvarjanje več. Usnje je bilo vpilo resnico, ki se ni dala več izprati. Tudi jaz sem jih videl in sem razumel. Bili so čisto navadni šolni iz težkega, trdega usnja, kakršne nosijo naši delovni ljudje. Čisto novi sicer, a v petah že nekoliko zbiti. Najbrž od težke hoje utrujenih ženskih nog, ki so morale v življenju gaziti po blatu in nesnagi v črni borbi za vsakdanji kruh. Krvi sicer ni bilo videti več na njih, tudi posebnih madežev ne, če izvzamem par drobnih, temnikastih lis, ki so zijale komaj vidno iz okornih šivov in se skrivale nekoliko nižje med nabrane gube usnja, upognjenega v krepkem loku k okovanim podplatom.

«Moje oko jih je uzrlo, a jih nihče drugi niti opazil ne bi, če ne bi bilo onega psa. Ali duh, duh, ta je kričal, obtoževal, rotil in dokazoval. Duh, ne morda po krvi in življenju, ampak po smrti in zločinu. Ta je zvabil psa na cesto naravnost k starinarju, ta mu je pokazal pot do čevljev, ki se je ob njih razvozljala uganka groznega dejanja.

«In potem porečete še, da čevlji nima duše? Ima jo, ima, pa še tako tenkoslišno in občutljivo, da sprejme vase sleherno skrivnost. A jo izda samo izbranim, pokaže jo le očem in duši, ki niso že od rojstva slepe za poslednje skrivnosti življenja. Tako je, vam pravim,» je zaključil besedo mož z liričnim poslom. Potem se je zravnal, klečeč na tleh pred menoj, ko da čaka mojih ugovorov. Ko pa le ni bilo glasu od mene, je potegnil še parkrat s krtačo in še s suknom po moji levi nogi ter končno odločil: «Zdaj pa še desnega, pa bova kmalu pri kraju!»

In se je zadeva spet iznova ponovila. Noga je kar sama planila na leseni podstavek, cunja v njegovih rokah je veselo zaplesala naokrog in se je prah od mojega desnega čevlja že trgal v drobnih, komaj vidnih oblačkih, ko da mi vse zle misli in črna dejanja padajo od duše. Pa se je mož spet zamislil in je zamom-

ljal v brke, kot da se meni sam s seboj: «Svet je okrogel in je treba, da pleše.»

In je potem spet zavrelo, kar tako, samo od sebe, iz njega: «So čevlji, ki ti govorijo o strasti in neutešni želji po uživanju in radosti. Ne vidiš sicer na njih nič posebnega na zunaj, a je vendar nekaj v njih, v usnju, ko da se je ukradlo vanj iz krvi človeških nog in zdaj tam bije ter vre iz dneva v dan, ko ne-ugašen vulkan. In so spet čevlji, ki jih je samo odrekanje, samozatajevanje in je njih usnje nežno in mehko, ko da ni v njem ne volje ne moči za življenje. Ti zgodaj ostare, razpadejo in sprhnejo, ter niso za življenje nič več od uvelih bokov neplodne žene. Zavržeš jo, ker si spoznal vso nezmisljenost njenega življenja. In so spet čevlji, težki, okovani, ki ti pravijo o sili in krepki volji, in si krčijo v življenju svojo pot z brezobzirnim gaženjem vsega, kar jim zastira cilje v daljavi. To je nekaka vrsta epičnega šolna in jih je na svetu le bore malo, sicer kam naj gre Božja Previdnost po vso spretnost in potrpežljivost, ki bi bila potrebna za obvladovanje takega pekla. In so končno še čevlji, ki iz njih sijajo vse prevarane želje in nedoseženi cilji. Ti so navadno iz krepkega usnja, ki pa ima to slabost, da kmalu popusti, onemore. In ko se ti zdé le preveč zbiti, obrabljeni, pa jih navadno zavržeš, ker ne hodi človek rad v življenju trikrat po isti poti. Vaši, recimo, so bolj zadnje vrste, gospod, čeprav vidim v njih še drugo plat življenja, ki jim vendar daje nekakšno višjo ceno.»

Zazdelo se mi je, da je pobilnil z očmi v pravi satanski zlobi. A meni ni bilo do jeze in sovraštva in sem zato mirno vprašal: «Kaj pa veste o oni drugi plati mojega življenja vi, govno-brbec?»

In se je videlo, ko da je psovko nalašč preslišal, ker je spet povzel pretrgano nit pogovora: «Vi imate ženo in otroke... zraven pa še ljubico... dve, prav za prav tri...»

«Zakaj tri,» sem silil nestrpno vanj, ker mi je bilo, ko da bi stal na pekočem železu.

«Tri, hm,» se je zamislil in nastavljal v počasnem govoru, «ker je vseh reči po troje v človeškem življenju. K eni hodite zaradi svojega dušnega gorja in je tako rekoč zdravnik vaše duše; k drugi greste po ono, česar vam žena in dom ne moreta dati...»

«In to bi bilo?» ga pretrgam.

«.... Strast, nered, vihravost in uživanje,» je temno iztisnil iz sebe.

«A k tretji?» sem poizvedoval ves zbežan zaradi njegove bistroidnosti.

«Kaj vé človek, čemu hodi na marsikatero pot v življenju. Gre menda, ker mu je tako zapisano,» je odvrnil in me pogledal, da se mi je zazdelo, ko da so se mačje oči zapičile vame.

Sunil bi ga bil z nogo od notranje razrvanosti, pa me je še držala pamet v vajetih in sem sklenil, segajoč po denarnici:

«Vi ste mrčes, ki se je splazil nekam v mlakužo in brba sedaj z zadovoljstvom po nji,» sem se razhudil nad njim in vprašal zmedeno: «Odkod imate vse te novosti?»

Zasmejal se je prešerno in se hihital, pospravljajoč cunje in krtače v leseni zaboj, ki je stal tik za njim ob zidu. «Saj sem vam bil rekel že v začetku: Tudi čevlji ima svojo dušo; gleda in vse vidi, čuje in vse sliši. Pazite le, da vam groba ne izkoplje, kakor ga je onemu norcu iz predmestja.»

«Kaj me brigajo vaše historije in norec in kri in žganje!» je bruhalo s silo iz mene.

«Saj ste mu na las podobni,» se je hihital vame. «Oni le je ubijal zaradi žganja, vi boste najbrž zastran dušnega gorja in pohote. Prav za prav že ubijate, če že ne telesno pa vsaj duščno... In bodo čevlji, ko pride ura, tudi kričali, obtoževali in dokazovali, kakor pri onem le. A bo smrad iz njih še večji, silnejši, gospod moj, ker ne pojde za enkrat en umor, ampak za dvojen, trojen, četveren...» se je zlobno režalo iz njega.

Sunil sem v listnico, zgrabil za bankovec in ga zagnal predenj na tla. A on ga v moje največje začudenje ni pobral, temveč se je sunkoma dvignil od tal, se mi vsesal ko hijena v oči in zamomljal vâse, ko da govori sam s seboj: «Čemu mi bo vaš denar? Vzemite ga nazaj in kupite z njim raje slaščic za otroke. Dovolj mi je, da sem vam ukradel skrivnost, očistil s cunjo in krtačo čevlje in z besedo morda tudi vest.»

«Bedak,» mi je povrelo hropeče iz grla, a me je bilo med tem že prevzelo tako čuvstvo osramočenosti in strahu, da sem se okrenil in zbežal z brzimi koraki čez ulico v mesto.

In ko se je še tam od daleč zadiral za menoj njegov hreščeči «čevlje čistit...» «Schuh' putzen...» in sem se ob njem spomnil njegove čudaške postave, sivih, v globine se grizočih oči ter onih velikih, šapastih rok, ki so takrat morda že spet tam ob vratih pred glavno postajo nerodno opletale s cunjo ali krtačo po Bog ve katerem novem zaprašenem čevlju in mu kradle najglobljo skrivnost, se mi je na mah zazdelo, da utegne biti najbrž mnogo resničnega na tej čudaški dogodbi, ki sem ji bil nehoté igralec in gledalec hkrati.

Pa sem pogledal spet z nekakim podzavestnim strahom na svoje svetle, lepo osnažene čevlje, ki so nemirno stopicali pod

menoj in požirali trdo pot do doma, in sem začutil, ko da hodim lažje, složneje, kakor da sta mi očiččena in olajšana tudi vest in duša.

Ko sem pa prestopil prag svoje hiše in mi je prišla v veži nasproti žena s štirimi malimi otročički, z drobižem, ki sva ga bila posejala v desetih letih svojega zakonskega življenja, se mi je pogled kar sam od sebe zapičil v tla ter sem s strahom v duši poiskal dražestno obliko njenih drobnih nožic.

Bile so obute v čisto nove, lepe čizme, ki so se v blesku popoldanske svetlobe tako svetili, ko da ni padel še nanje niti droben prašek blata in nesnage z umazane ulice življenja. Mož z liričnim poslom je imel prav. Da, tudi čevlji ima svojo dušo!

Stano Kosovel: Ljubavna pesem

O draga! Jaz ne ljubim te s strastjo,
ki brž vzplamti in koj ugasne —
jaz ljubim z dušo te svojó,
kot ljubijo noči se jasne
in zvezde in princese krasne.

Zato do konca svojih dni
ne bo izvedel svet imena,
ki moja duša zanj gori;
a sredi večnega plamena
boš moj rešilni angel ti!

In zdaj oprosti, da je moj spomin
še enkrat poletel na tvoje dvore
in se dotaknil belih lin
tvoje in moje mlade zore —
srce ljubezni te pozabiti ne more . . .

KNJIŽEVNA POROČILA

Matija Malešič: Kruh, povest Slovenske krajine. Založila in izdala Družba sv. Mohorja, 1927.

Pisatelj odgrinja pred nami nov svet naše zemlje. Najubožnejši del Prekmurja, Slovenska krajina, je torišče njegove povesti.

Za uvod je porabil lirično pripovedko o treh ptičkah, ki so prinesle božje darove nad Prekmurje. Prva je pela in se naselila na Ravénskem. Druga je nosila v kljunčku pšenični klas, ki ga je spustila na Dolinjsko. Tretja pa je prhutala nad Goričkom, pozobala svoj dar, zlati grozdek, in se žalostna skrila v samotnih borovih gozdičkih. Goričko je peščena, nerodovitna pokrajina, tam prebiva lakota in žalost.

Povest je zajeta iz Goričke.